

# Skärpning i den estlandssvenska dialekten på Stora Rågö

## 1 Inledning

I de östsvenska dialekterna har många fornsvenska drag överlevt som inte längre återfinns i den moderna svenskan, men det finns också gott om språkliga innovationer. I den här artikeln är ämnet en särskild typ av konsonantinskott i en estlandssvensk dialekt, Stora Rågö-målet (SRm), som inte finns i de övriga estlandssvenska dialekterna. Dessa inskott har formen -ggv- eller -gg(j)-, som illustrerat i de fetstilta orden i exempel (1–2).

- (1) a. *tåLLesta sto di tär å tramma itti snjoggvin*  
'så stod de där och trampade i snön'  
b. *täi håva itt äggi fruggver*  
'de har inte egna fruar'
- (2) a. *äin åler mårerj gikk fåLLk gimmel gattna mä liggjer uvi hädena*  
'en tidig morgon gick folk genom gatan med liar över axlarna'  
b. *säkkbårari satt oppa bänngkin all triggir*  
'säckbärarna satt på bänken alla tre'

---

För mycket värdefulla kommentarer till tidigare versioner av denna artikel vill jag tacka Maia Andréasson, Anna Hannesdóttir, Henrik Rosenkvist och de två anonyma referenterna.

---

Västerdal, I., PhD student, Department of Swedish, University of Gothenburg. "Verchär-  
fung in the Estonian-Swedish dialect of Stora Rågö". *ANF* 136 (2021), pp. 209–230.

**Abstract:** Until the end of the Second World War, Swedish dialects were spoken on the northwestern coast of Estonia. There, on the small island of Stora Rågö, the dialect had a phonetic feature in which -ggv- or -gg(j)- appeared between two vowels: e.g. *troggver* 'think', *äggja* 'the island'. The results of this study show that these stop insertions are almost identical in form to the sound law known as *Verschärfung*, appearing in Old Norse and Gothic, as well as in modern Faroese. Comparisons between the Stora Rågö dialect and Faroese, in particular, show that the Stora Rågö insertions also seem to appear in a similar phonetic context as the Faroese equivalents. It is therefore argued that the stop insertions in the dialect of Stora Rågö is a fourth case of Germanic *Verschärfung*.

**Keywords:** *Verschärfung*, Holtzmann's law, skerpning, sound change, Estonian-Swedish, Faroese, Gothic, Old Norse, dialects.

Vad som gör inskotten i SRm intressanta är att de är identiska med inskott som förekom i gotiska och fornnordiska<sup>1</sup>, -ggw-/-ddj- respektive -ggv-/-ggj-, det vill säga den ljudutveckling som kallas *Verschärfung* (ung. 'skärpning') eller *Holtzmanns lag* (Scardigli 2002: 555). Begreppet används också för den ljudförändring i modern färöiska som ger regelmässigt inskott av -gv- och -ggj- och som på färöiska kallas *skerping* (Thráinsson et al. 2004: 41f). Likheterna mellan SRm och färöiska är i vissa fall slående; i (3) jämförs de markerade orden i (1–2) ovan med motsvarande ord i färöiska.

| (3) | SRm                          | Färöiska                         |         |
|-----|------------------------------|----------------------------------|---------|
|     | <i>snjoggvin</i> (sg. best.) | <i>snjógvín</i> (sg. ack. best.) | 'snön'  |
|     | <i>fruggver</i> (pl. obest.) | <i>frúgvár</i> (pl. nom. obest.) | 'fruar' |
|     | <i>liggjer</i> (pl. obest.)  | <i>lúggjar</i> (pl. nom. obest.) | 'liar'  |
|     | <i>triggir</i> (pl. mask.)   | <i>trúggir</i> (pl. mask. nom.)  | 'tre'   |

I den här artikeln kommer jag att presentera och diskutera empirisk data som indikerar att inskotten i SRm är ett fjärde fall av germansk *verschärfung*. Fortsättningsvis kommer jag att använda ordet *skärpning* som ersättning för *verschärfung* och *skerping*, samt för motsvarande utveckling i SRm.

En översiktlig beskrivning av skärpning och skärpningsliknande inskott i det germanska språkområdet ges i avsnitt 2, följt av en redogörelse av undersökningens metod och material i avsnitt 3. I avsnitt 4 presenteras tidigare forskning om konsonantinscott i SRm och dialektens ljudsystem, samt undersökningens resultat. Resultaten diskuteras i förhållande till andra språkvarieteter med skärpningsinscott i avsnitt 5 och i avsnitt 6 följer några avslutande tankar om inskottens utbredning.

## 2 Skärpning

I detta avsnitt ger jag en kortfattad översikt av skärpning i gotiska och fornnordiska samt de yngre nordiska språkvarieteter som mer eller mindre regelmässigt har utvecklat skärpning eller skärpningsliknande

<sup>1</sup> Det är inte givet vilka periodiska begrepp man bör använda i sammanhanget eftersom förändringen redan hade ägt rum före tillkomsten av de äldsta skriftliga källorna på dessa språk.

inskott. Fokus ligger på färöiska eftersom förhållandena för skärpning där är utförligast beskrivna. Översikten bygger i stora delar på Petersens (2002) framställning, med kompletterande beskrivning av förhållandena i svenska dialekter och färöiska. Det bör också nämnas att relaterade ljudförändringar finns sporadiskt bland annat i tyska och norska dialekter och i isländska, men även i baltiska språk och andra språkfamiljer (för närmare beskrivning se Petersen 1992).

## 2.1 Skärpning i gotiska och fornnordiska

Utvecklingen av skärpning i gotiska (got.) och fornnordiska (fn.) tycks inte ha skett regelbundet, vilket försvårar beskrivningen av förändringen. Den gängse uppfattningen är dock att de urgermanska (urgerm.) halv vokaler *\*-w-* och *\*-j-* dubblerades till *\*-ww-* och *\*-jj-* när de stod mellan två vokaler, varav den första var kort. De dubblerade halv vokaler kom sedan att utvecklas vidare till *-ggw-/ -ddj-* i gotiska och *-ggv-/ -ggj-* i fornnordiska (Davis & Iverson 1996: 103; min översättning):

- (4) urgerm. *\*trewa-s* > got. *triggws*, fn. *tryggr* 'trogen, sann'  
urgerm. *\*twa-jē* > got. *twaddjē*, fn. *tveggja* 'två (pl. gen.)'

Mer precis hur utvecklingen gick till och vad som orsakade den är mycket omdiskuterat (för en översikt av diskussionen se Petersen 2002).

I gotiska och fornnordiska förekom skärpinginskott endast i flerstaviga ord, i vilka de hade en hiatusfyllande funktion. Inskotten föregicks av en kort, slutet, främre eller bakre vokal (Petersen 2002: 7).

## 2.2 Skärpning och liknande ljudutvecklingar i yngre nordiska språkvarieteter

### 2.2.1 Färöiska

Skärpning är ett välkänt och utmärkande drag i den moderna färöiskan. Hur och när ljudförändringen började går inte att belägga, men sannolikt var det under 1400–1600-talet. Dessvärre finns väldigt få texter bevarade från den perioden (Thráinsson et al. 2004: 402).

Färöiskans skärpning fördelar sig i samma två typer som gotiska och fornnordiska (Thráinsson et al. 2004: 40ff):

Tabell 1. Vokaler före -gv- i modern färöiska och deras motsvarighet i fornvästnordiska (sammanställt utifrån Thráinsson et al. 2004: 40ff., 393f., 402).

| fornvästnordiska |       |          | modern färöiska |                   |          |                                   |
|------------------|-------|----------|-----------------|-------------------|----------|-----------------------------------|
| fonem            | uttal | stavning | fonem           | uttal<br>ff. -gv- | stavning | exempel                           |
| /ó/              | [o:]  | <ó>      | /ou/            | [ɛ]               | <ó>      | <i>rógva</i> [ɹɛ̃gva] 'ro (verb)' |
| /ú/              | [u:]  | <ú>      | /uu/            | [ɪ]               | <ú>      | <i>búgva</i> [bɹ̥gva] 'bo (verb)' |

- (5) a. -gv- som i *rógva* [ɹɛ̃gva] 'ro', *rógva!* [ɹɛ̃gv] 'ro! (imp.)' och *búgva* [bɹ̥gva] 'bo'
- b. -ggj- som i *níggju* [nɪdʒ:u] 'nio', *doyggja* [dɔdʒ:a] 'dö' och *oyggi* [ɔdʒ:] 'ö'<sup>2</sup>

Den första typen, -gv-, förekommer efter diftongerna /ou/ och /uu/, vilka monoftongeras till [ɛ] respektive [ɪ] i skärpningskontexten. Diftongerna är utvecklade ur de fornvästnordiska (fvn.) vokalererna /ó/ och /ú/ och har bibehållit stavningen med <ó> respektive <ú> i modern färöiska (se tabell 1) (Thráinsson et al. 2004: 41f., 402).

Liknande förhållanden gäller för den andra typen, -ggj- (uttalat [dʒ:]), som förekommer efter diftongerna /ui/, /ai/, /oi/, /ei/ (i skrift <í, ei, oy, ey>). Även dessa diftonger monoftongeras vid skärpning så att endast diftongens första del kvarstår (se tabell 2) (Thráinsson et al. 2004).

Tabell 1 och 2 visar vilka vokaler som föregår skärpningsinsnitt i modern färöiska och vilka deras fornvästnordiska motsvarigheter var. På grund av bristen på historiskt källmaterial går det inte att fastställa vilket ljudvärde dessa vokaler – eller diftonger – hade vid den uppskattade tiden för den färöiska skärpnings utveckling (1400–1600-talet). Det finns dock några belägg från 1500-talet som antyder att de långa fornvästnordiska vokalererna vid den här tiden hade diftongerats, så att de här berörda /ó/ och /ú/ hade blivit /ou/ respektive /uu/, liksom /í/ och /ý/ båda blivit /ui/. Likaså finns indikationer på att den fornvästnordiska diftongen /au/ redan på 1400-talet hade övergått till sin moderna motsvarighet /ei/ (Thráinsson et al. 2004: 394). Förutsatt att dessa ljudförändringar redan hade skett när skärpning utvecklades går det att generalisera

<sup>2</sup> Samtliga exempel från modern färöiska är från Thráinsson et al. 2004, med min översättning till svenska.

Tabell 2. Vokaler före -ggj- i modern färöiska och deras motsvarighet i fornvästnordiska (sammanställt utifrån Thráinsson et al. 2004: 40ff., 393f., 402).

| fornvästnordiska |            |          | modern färöiska |                  |          |                                   |
|------------------|------------|----------|-----------------|------------------|----------|-----------------------------------|
| fonem            | uttal      | stavning | fonem           | uttal frf. -ggj- | stavning | exempel                           |
| /i/, /ý/         | [i:], [y:] | <í>, <ý> | /ui/            | [u]              | <í>      | níggju [nuɖʒ:u] 'nio'             |
| /ei/             | [ei:]      | <ei>     | /ai/            | [a]              | <ei>     | deiggja [ɖaɖʒ:a] 'knåda'          |
| /ey/             | [ey:]      | <oy>     | /oi/            | [ɔ]              | <oy>     | doyggja [ɖɔɖʒ:a] 'dö'             |
| /au/             | [au:]      | <au>     | /ei/            | [ɛ]              | <ey>     | heyggjur [heɖʒ:uɹ] 'hög (subst.)' |

att -gv- föregås av ett slutet, bakre vokalljud, medan -ggj- föregås av ett slutet, främre vokalljud (Thráinsson et al. 2004: 402).

De färöiska inskotten finns både i en- och flerstaviga ord, men äldre ordformer antyder att utvecklingen började i flerstaviga ord (Matras 1952, Thráinsson et al. 2004: 402f.). Petersen (1992) menar att skärpningen spreds analogiskt från flerstaviga ord till enstaviga, vilket fick till följd att konsonantinskottet blev en del av stammen. En sådan utveckling har antagits bland annat för verbet *rógva* 'ro' (fvn. *róa*). I modern färöiska har *rógva* finalt konsonantinskott i singular imperativ *rógv!* 'ro!' (fvn. *ró*), men i det gamla idiomet *Ró nú Snopprikkur* (ordagrant 'Ro nu, Snopprikkur', med betydelsen 'nu får du klara dig själv'; min översättning) har den inskottslösa formen *ró* kvarstått (Petersen 2002: 16). Eftersom inskotten regelmässigt står mellan två vokaler i flerstaviga ord (Thráinsson et al. 2004: 41) är det alltså troligt att skärpningen (eller dess förstadier) i färöiska ursprungligen hade en hiatusfyllande funktion liksom i gotiska och fornnordiska.

Villkoren för färöisk skärpning gör att det inom verbala och nominala böjningsparadigm finns växlingar mellan former med och utan -gv-/-ggj-: jämför *sjógvur* 'sjö' ~ *á sjónum* 'på sjön (sg. dat.)'; *spýggja* 'spy' ~ *eg spýði* 'jag spydde'. Därtill finns ord som uppfyller villkoren men ändå inte har skärpningsinskott. Detta gäller särskilt enstaviga ord (t.ex. *tú* 'du', *tý* 'ty') och sammansättningar (jämför *búgva* 'bo' ~ *bústaður* 'bostad', *blyggj* 'bly' ~ *blyfrútt* 'blyfritt') (Thráinsson et al. 2004: 41, 403).

## 2.2.2 Norn

Under sin vistelse på ön Foula år 1774 nedtecknade teologen George Low ett antal ord från det fornnordiska språket norn, som talades på Shetlandsöarna fram till 1800-talet (Rendboe 1987: 6). Tre ord i Lows ordlista

antyder att skärpningsliknande inskott förekom i språket: *scugin* 'skon', *ugan* 'huvan' och *sheug* 'sjö' (min översättning). Inskottet gäller alltså ett <g>, antingen uttalat klusilt som [g] eller spirantiskt som [ɣ] (Rendboe 1987: 45). Utifrån Rendboes bedömning av ordens uttal följer inskottet efter [o] i *scugin*, [u:] i *ugan* och [ø:] eller [u:] i *sheug*, det vill säga efter både långa och korta vokaler, och eventuellt efter både främre och bakre vokalljud. Inskottet tycks ha förekommit i såväl flerstavig (*scugin*, *ugan*) som enstavig (*sheug*) kontext.

### 2.2.3 Danska dialekter

I väst- och nordjylländska dialekter finns en ljudutveckling som i danskan kallas *klusilspring* eller *klusilparasit*. Begreppet innebär att en klusil, affrikata eller frikativ framträder efter slutet vokal när ordet är betonat i satsen, t.ex. *pris* [pri:k,s] 'pris', *gryn* [gryk,n] 'gryn', *mus* [mug<sup>w</sup>s] 'mus' (min översättning). I obetonad ställning finns istället glidljud i denna kontext. Som exemplen visar förekommer klusilspring framför allt i enstaviga ord (Petersen 2002: 18).

### 2.2.4 Svenska dialekter

Ett g-inskott i ord som *snöga* 'snöa', *frugan* 'frun' och *sjögen* 'sjön' tycks förekomma i svenska dialekter, men mig veterligen har frågan inte utförligt behandlats. De sporadiska uppgifter som jag har funnit antyder dock tre saker: 1) att det är ett utbrett språkdrag, 2) att det är ett drag som har funnits länge i svenskan och 3) att det rör sig om hiatusfyllande inskott.

Åneman (2014) har tittat närmare på utbredningen av ordet *snöga* 'snöa' och uppger att formen med g-inskott är vanlig i mellansvenska, norrländska och finlandssvenska mål, undantaget Jämtland, Västerbotten och Norrbotten där den är ovanlig eller saknas. *Snöga* är också belagt i Småland, framför allt i de östra delarna av landskapet, och i en ort i Västergötland. Utbredningsområdet för just det här ordet är alltså stort och luckorna antyder att det tidigare har varit ännu större. I vissa fall är det dock svårt att avgöra om det är språkdraget som är utbrett eller om det är ord med g-inskott som har spridit sig. Ett flertal ord som idag är standardformer i svenska (ex. *trogen*, *mogen*, *loge*) hade ursprungligen en g-lös form, men att inskottsformen har blivit standard kan mycket väl bero på att inskott har förekommit i de dialekter som legat till grund för standardspråket.

Det finns många belägg för att företeelsen har funnits länge i svenska dialekter. Vissa av de ovannämnda standardformerna med g-inskott hade redan i fornsvenskan en växelform med g: *troin* ~ *troghe*n, *moin* ~ *mogh*in

(SAOB). Ett annat medeltida belägg är stavningen av uppsalastadsdelen Flogsta som år 1278 skrivs *floastum*, men 1369 *ii flogbastum* (Åneman 2014). Cirka 300 år senare i Agneta Horns dagbok från mitten av 1600-talet finns ordet *snöga* och personnamnet *Johan* skrivs genomgående *Jagan* (Holm 1959). Inskott i namnet *Johan* (jämför fär. *Jógvan*) har förekommit in på 1900-talet i Östergötland (Ålander 1935) och Västmanland (Zetterholm 1953).

Samtliga exempel som jag har funnit vittnar om att inskottet endast förekommer vid hiatus. Om östgötska dialekter meddelar Pamp (1978: 72) likaså att mellan bakre vokaler med läpprundning – *o*, *å*, *u* – och en efterföljande vokal kan ett inskott förekomma ”som äldst har varit *w* men som nu är *g*”. Detta gäller både ursprunglig hiatus (ex. *åger* ’år’) och hiatus som uppkommit genom *d*-bortfall i inljud (ex. *blöge* ’bloda (ner)’, *båge* ’båda’).

### 2.3 Sammanfattning av översikten

Det är tydligt att klusila inskott finns och har funnits på olika håll i det germanska språkområdet under en lång tidsperiod. I tre fall – gotiska, fornnordiska och färöiska – har inskotten fått formerna *-ggw-/(g)gv-* och *-ddj-/-ggj-* och förhållandevis regelmässigt förekommit i språket. Dessa är de tre fallen av germansk skärpning. Utöver dessa finns de som jag här har kallat skärpningsliknande inskott eftersom de delar vissa egenskaper med skärpningsinscott. Närmast ligger väl inscotten i svenska dialekter som alltigenom tycks vara klusila och hiatusfyllande. Liknande är också de få exemplen med *g*-inscott från norn, men liksom i modern färöiska verkar de inte bara ha förekommit vid hiatus. Danskans klusilspring är det mest avvikande i sammanhanget eftersom det inte bara rör sig om klusila inscott och eftersom inscotten främst förekommer i enstavig kontext. Därtill krävs att ordet är betonat, vilket inte tycks ha betydelse för skärpningsinscott. Den översikt som här har presenterats är det typologiska sammanhang som inscotten i SRm i det följande kommer att speglas mot.

## 3 Undersökningsmetod

Det empiriska underlaget till studien av konsonantinscott i SRm har tillkommit genom sökningar i *Den estlandssvenska korpusen* (Tekstlaboratoriet 2018), med uppgifter i grammatiköversikter (Freudenthal 1875;

Lagman 1979; Tiberg 1940, 1962) och *Ordbok öfver Estländsk-Svenska dialekterna* (Freudenthal & Vendell 1886; hädanefter FV) som referensmaterial.

Den estlandssvenska korpusen är en digital korpus tillkommen genom projektet *Estlandssvenskans språkstruktur* (se Rosenkvist 2018) och tillhandahålls av Tekstlaboratoriet vid Universitetet i Oslo. Underlaget till korpusen är 34 transkriberade ljudfiler hörande till Lagman 1990 med översättning och morfologisk annotering (för beskrivning av korpusens transkriptioner och översättningar se Västerdal 2018). Två av dessa inspelningar är på SRm, med en informant vardera.<sup>3</sup> Korpusdatan har jag fått fram genom att i korpusens sökfunktion skriva in de aktuella konsonantsekvenserna (*ggv*, *ggj*) kombinerade med olika böjningsändelser och avledningssuffix, t.ex. ”*ggjer*” (*ggj* + *er*). Konsonantsekvenser och ändelser har jag valt ut dels utifrån min kännedom om materialet, dels utifrån uppgifter i ovannämnda grammatiköversikter. Vid behov har jag också använt korpusens textunderlag (Lagman 1990) som referensmaterial.

## 4 Konsonantinskott i Stora Rågö-mål

### 4.1 Ljudsystemet i SRm

Översiktliga beskrivningar av ljudsystemet i estlandssvenska (Tiberg 1962, Lagman 1979) vittnar om geografisk variation i flera avseenden, men ljudförhållandena i de enskilda dialektområdena har beskrivits i varierande omfattning och precisionsnivå. Enligt Lagman (1979: 47ff.) är dock fonemuppsättningen i stort sett densamma i alla dialekterna och variationen uppges snarare gälla realiseringen av dessa fonem. Flest olikheter tycks finnas i diftongernas uttal. Utöver geografiska skillnader finns kombinatorisk variation, det vill säga att realiseringen också beror på den fonetiska kontexten. I min beskrivning av språkljuden i SRm kommer jag därför att så långt som möjligt använda fonematisk notation; mer exakta ljudvärden än så kräver heller inte denna undersökning. För att tala om språkljud mer generellt använder jag i vissa sammanhang bokstäver i kursiv, t.ex. *a*-ljud, vilket jag också gör med inskotten (*ggv*, *ggj*).

<sup>3</sup> Inspelningarna är uppläsningar av skrivna dialekttexter. Båda inspelningarna på SRm är gjorda av samma inläsare, men texterna som ligger till grund för uppläsningen är författade av olika personer. Eftersom det inte föreligger någon betydelsefull skillnad mellan text och inläsning betraktar jag det som två olika informanter.

Tabell 3. Fonemuppsättning i nucköområdet (utifrån Lagman 1979).

|             |       |                                                        |
|-------------|-------|--------------------------------------------------------|
| Vokaler     | Långa | /a:, e:, i:, u:, ε:, u:, o:/                           |
|             | Korta | /a, i, u, ε, u, o/                                     |
| Konsonanter |       | /p, t, k, b, d, g, m, n, ŋ, l, ɫ, r, f, s, h, x, v, j/ |

Någon fonemanalys av språkljuden i SRm har inte gjorts, men en impressionistisk beskrivning av de enskilda språkljudens uttal ges av Tiberg (1940: 330ff.). Dessvärre vore det nu svårt att genomföra en fonetisk studie av SRm för att få en mer precis och fullständig redogörelse av ljudsystemet eftersom det inspelade materialet är mycket litet och endast enstaka modersmålstalare finns kvar. Givet denna situation kommer jag i det följande att använda Lagmans beskrivning av fonembeståndet i det estlandssvenska nucköområdet, återgiven nedan med IPA-tecken<sup>4</sup> (se tabell 3). I Lagmans framställning finns sju långa och sex korta vokalfonem samt 18 konsonantfonem. Eventuellt är också ö-ljudet [ø(:)] fonem i SRm, men eftersom dess status och distribution inte är kartlagd (Tiberg 1940: 331; Lagman 1979: 47) har jag utelämnat det. Samma sak gäller det korta e-ljudet [e], som i SRm inte har sammanfallit med [ε] (Tiberg 1940: 330ff.).

I stora drag följer det estlandssvenska fonembeståndet och uttalet förhållandena i standardsvenska. Utöver /ø/ saknas också /y/ bland vokallerna och långt /a:/ har ett främre uttal, liksom dess korta motsvarighet. IPA-tecknet /u/ är inte en optimal representation för det långa och korta u-ljudet i SRm, där det långa u:et uttalas öppnare och längre bak i munnen än i standardsvenska (Tiberg 1940: 331).<sup>5</sup> Eftersom /u/ är ett etablerat tecken för u-ljud i svenska har jag ändå valt att använda det, i brist på bättre kandidater.

Bland konsonanterna finns inga betydande uttalsskillnader, men några skillnader i fonemuppsättningen. Fonemet /ɬ/ står för en tonlös, dental frikativa (traditionellt återgiven som <hl>) och /x/ för en tonlös spirant (ofta skriven <ch>). De standardsvenska fonemen /ε/ och /fj/ (tje- och sje-ljuden) förekommer inte i estlandssvenska.

<sup>4</sup> Lagman återger ljuden med det svenska alfabetet. Konverteringen till IPA är min egen tolkning utifrån översikten av svenska fonem och allofoner i Josefsson 2005.

<sup>5</sup> Danell (1905–1934: 40) använder landsmålsalfabetets tecken *u*, s.k. bergslags-*u*, i sin översikt av nucköområdets ljudsystem. Bergslags-*u* är ”ett halvslutet, o-haltigt ljud” (Pamp 1978: 114), vilket enligt min uppfattning också bättre beskriver kvaliteten hos *u*-ljudet i SRm.

Tabell 4. Diftonger i SRm (utifrån Tiberger 1940).

|          |                                          |
|----------|------------------------------------------|
| Fallande | /ɛi:, ɛu:, au:, ai:, ui:/                |
| Stigande | /ia(:), iu(:), iø(:), iu(:), ie(:), ie:/ |

I de estlandssvenska dialekterna finns också ett antal fallande och stigande diftonger med stor lokal variation, men av litteraturen framgår inte vilka av dessa som har fonematisk status (för en översikt se Tiberger 1962: 31ff., 47f.; Lagman 1979:47ff., Ewald 2018: 41ff.). Ordpar som *le* 'skratta' ~ *lao* 'låg', *re* 'röd' ~ *räi* 'redan' och *hen* 'höna' ~ *hjon* 'person' antyder dock att åtminstone några av dem är betydelseskiljande i SRm. I det följande kommer jag därför för enkelhetens skull att använda fonematisk notation också när jag skriver om diftongerna i SRm. Min utgångspunkt är de diftonger som Tiberger (1940: 333) har funnit i SRm, vilka jag återger i tabell 4 konverterade till IPA-tecken.

## 4.2 Tidigare studier

Att SRm har konsonantinskott av typerna -*ggv*- och -*gg(j)*- är väl belagt i ordboken (FV) och syns i många språkprov från Stora Rågö (se bl.a. Lagman 1990, Söderbäck 1940), men detta till trots har ytterst lite skrivits om saken. De äldsta beläggen med inskott finns hos Russwurm (1855: 302) som noterar att Rågöarna och Vippal emellanåt har ett inskjutet eller bevarat *g* där de övriga estlandssvenska målen har *g*-bortfall. Russwurm liknar detta vid *gv*-inscott i färöiska. Det är anmärkningsvärt att båda Rågöarna och även Vippal nämns i sammanhanget, men det kan bero på att Russwurm inte särskiljer bevarat *g* och *ggv/ggj*-inscott. I sin framställning om SRm skriver Freudenthal (1875: 174f.) att *gw* skjuts in mellan stamvokalen och ändelsen i alla ord vars stam slutar på långt *o* eller *u* eller på *w* och föregående vokal,<sup>6</sup> t.ex. *skrugwer* (obest. pl. av *skru* 'skruv') och *togwer* (pres. sg. av *tow* 'taga'). Slutar stammen på långt *i* skjuts istället *gi* in, t.ex. *ligien* (best. sg. av *li* 'lie'). I samtliga fall förkortas stamvokalen framför inskott, menar han. Liksom Russwurm noterar Freudenthal likheten med färöiska. Ett annat tidigt vittnesmål om inscott finns hos

<sup>6</sup> Om detta syftar på ett *w*-efterslag eller en diftong som utifrån de ortografiska principerna i 4.1 motsvarar /ou/ eller liknande framgår inte. Någon sådan diftong förekommer inte i Tiberger (1940) framställning (återgiven i 4.1) eller i korpusmaterialet.

Hultman (1894: 279): ”Ett ytterst intressant drag hos målet på Stora-Rågö är, att det inskjutit g framför hvarje intervokaliskt kons. u (w) eller i ...”.<sup>7</sup>

I Lagmans (1979) översikt av de estlandssvenska målens ljudlära finns inget mer än två exempelord med inskott – *siooggvin* ’sjön’ och *liggia* ’liarna’. Tiberger går heller inte djupare in på saken i sin uppsats om Rågö-målen, där han kort beskriver ”ett g-inskott [...] i vissa böjningsformer” som får formen -ggj- eller -ggv- beroende på den föregående vokalens eller diftongens kvalitet (1940: 355). Han illustrerar dock detta med ett antal kontrasterande par. I sitt större arbete om estlandssvenska (Tiberger 1962: 47, 62) nämner han endast detta ”g-inskott” i samband med redogörelser av andra ljudutvecklingar.

### 4.3 Undersökningens resultat

I materialet förekommer 29 belägg (varav 15 typord) med inskottet -ggv- och 16 belägg (varav 11 typord) med inskottet -gg(j)- (se bilaga 1 och 2). Samtliga består av flerstaviga ord där konsonantinsikten är placerade mellan två vokaler och det tycks vara den första vokalen som avgör vilket av insikten som inträder (se 4.3.1–2 nedan). Som andra vokal, det vill säga direkt efter inskottet, kan alla ändelsevokaler i SRm stå (för en översikt av ändelsevokaler i estlandssvenska se Lagman 1979: 55).<sup>8</sup> Att insikten inte förekommer i enstaviga ord skapar i vissa fall kontraster inom böjningsparadigmen och ger ordpar som *lu* ’luva’ ~ *luggva* ’luvan’.

Tabell 5. Inskott av typen -ggv-.

| Ordklass     | Antal | Exempel                                                                                       |
|--------------|-------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|
| substantiv   | 24    | <i>straggvir</i> ’strån’, <i>fruggva</i> ’frun’, <i>tjoggvin</i> ’sjön’, <i>äggver</i> ’ögon’ |
| adjektiv     | 4     | <i>gåggver</i> ’goda’, <i>groggver</i> ’grov’, <i>groggvir</i> ’grova’, <i>håggva</i> ’hög’   |
| verb         | 1     | <i>troggver</i> ’tror’                                                                        |
| <i>Summa</i> | 29    |                                                                                               |

<sup>7</sup> Att Hultman (liksom Tiberger 1940, 1962) talar om g-inskott, istället för gg-/ggj-inskott, beror på uppfattningen att [g] tillkommit i ett senare steg då [v] respektive [j] redan hade inträtt mellan vokaler. Eftersom ljudutvecklingen inte är kartlagd har jag valt att kalla hela klustret (d.v.s. gg, ggj) för inskott, även om ljudförändringen lär ha skett gradvis.

<sup>8</sup> Den ändelsevokal som i korpusen, och därmed i denna text, skrivs med <e> har ett för SRm karaktäristiskt öppnare uttal [e], men utifrån korpusens ortografiska principer markeras ä-ljud inte i ändelser.

Tabell 6. Inskott av typen -gg(j)-.

| Ordklass     | Antal     | Exempel                                                                    |
|--------------|-----------|----------------------------------------------------------------------------|
| substantiv   | 9         | <i>äggja</i> 'ön', <i>kriggjendina</i> 'kreaturen', <i>biggja</i> 'byarna' |
| adjektiv     | 5         | <i>niggjer</i> 'ny', <i>äggi</i> 'egen', <i>bräggjest</i> 'bredast'        |
| verb         | 1         | <i>äggjest</i> 'kvidits, ojat sig'                                         |
| räkneord     | 1         | <i>triggir</i> 'tre'                                                       |
| <i>Summa</i> | <i>16</i> |                                                                            |

Inskotten tycks inte vara begränsade till någon särskild ordklass, böjningskategori eller avledningstyp, men det finns inga exempel på inskott i funktionsord varken i undersökningens data eller i referensmaterialet (se tabell 5–6). Att merparten av beläggen är substantiv beror förmodligen dels på frekvens, dels på att de har många böjningsändelser och avledningar som börjar på vokal. Ordens morfologiska struktur och ursprung verkar inte heller påverka förekomsten av konsonantinscott. I korpusmaterialet finns, utöver de flertaliga ordböjningarna, både sammansättningar (t.ex. *boskapsskinnskoggver* 'boskapsskinnskor') och avledningar (t.ex. *skriggjend* 'skrikande'). Det finns sannolikt ett par fall av inskott i lånord (se diskussion i 4.3.2). Sammantaget verkar det alltså vara den fonetiska kontexten som sätter villkoren för inskottens existens och form. Dessa villkor utforskas i avsnitt 4.3.1–2.

#### 4.3.1 Inskott av typen -ggv-

I korpusmaterialet finns följande grafem som första vokal<sup>9</sup> i ord med inskott av -ggv-: <o>, <å>, <jy>, <u>, <jy>, <a>, <ä>, därtill finns <ö> i referensmaterialet. De tre exemplen med <å>, <jy> och <ö> verkar dock vara felskrivningar eller misstolkningar av <o>, <ju> respektive <ä>. Formen på den första vokalen i inskottorden kan vid första anblick vara vilseledande. Tittar man närmare på beläggens grundform, det vill säga den oböjda formen av ordet, framgår det att vokalen i grundformen alltid är lång, t.ex. *hō* 'ho', *lū* 'luva' (se tabell 7). Det innebär att den vokal som förekommer i böjningsformer eller avledningar med inskott är förkortad:

<sup>9</sup> Omväxlande kommer jag att kalla den första vokalen i ord med inskott i SRm för *stamvokal*.

*bō* 'ho' > *hoggver* 'hoar', *lū* 'luva' > *luggva* 'luvan'. Detta gäller också stigande diftonger, såsom *snio* 'snö' > *snioggvin* 'snön'. I de fall stamvokalen utgörs av en fallande diftong monoftongeras istället diftongen framför inskott, vilket ger en större skillnad mellan grund- och inskottsform: ex. *strau* 'strå' > *straggvina* 'strån'. Den kvarstående monoftongen är då lika med diftongens första del, det vill säga /au/ > /a/ och /eu/ > /ε/.

Utifrån denna analys blir bilden istället att *ggv*-inscott i det här materialet förekommer i ord som har följande första vokal eller diftong i grundformen: /u:/, /iu:/, /u:/, /iu:/, /au/, /eu/. Med andra ord har *-ggv*-inträtt i ord vars stamvokal är /u:/, /u:/ eller en diftong där senare delen slutar på /u:/ eller /u:/. Det finns alltså inga exempel på inscott efter den bakre, halvöppna vokalen /o(:)/, vilket också stöds av två belägg med böjningsformer av adjektivet *grå* utan inscott: *gråa* (sg. fem.) och *gråer* (sg. mask.). Givetvis är detta svårt att bedöma utifrån ett litet material. Tydligare framgår däremot att stamvokalens längd tycks ha betydelse, för i materialet finns 34 belägg (6 ordtyper) med kortstaviga ord som har en stam slutande på kort /u/ eller /u/ och som inte har inscott i böjd eller avledd form; t.ex. *boa* 'båda', *soa* 'sova', *skeer* 'skådar, ser'.

Beaktat att /u:/ i SRm har ett mer bakre uttal än i standardsvenska (se 4.1) kan möjligen följande generalisering göras: *-ggv*- förekommer i ord vars stam slutar på en lång, bakre, sluten vokal eller en diftong vars senare del är en bakre, sluten vokal. I materialet har jag inte funnit några exempel på ord som uppfyller dessa kriterier men inte har inscott.

Tabell 7. Vokaler framför *-ggv*-.

| Stamvokal    | Exempel ur materialet                  | Exemplens grundform                  |
|--------------|----------------------------------------|--------------------------------------|
| /u/ < /u:/   | <i>skinnohoggver</i> 'brynstenshoar'   | <i>ho</i> 'ho' (FV)                  |
| /iu/ < /iu:/ | <i>snjoggvin</i> 'snön'                | <i>snio</i> 'snö' (FV)               |
| /u/ < /u:/   | <i>innaluggva</i> 'innanluvan'         | <i>lu</i> 'luva' (FV, Tiberger 1940) |
| /iu/ < /iu:/ | <i>tjyggvin</i> 'tjuven' <sup>10</sup> | <i>tju</i> 'tjuv' (FV)               |
| /a/ < /au/   | <i>grässtraggvina</i> 'grässtråna'     | <i>strau</i> 'strå' (FV)             |
| /ε/ < /eu/   | <i>hæggva</i> 'hög (sg. fem.)'         | <i>hæu</i> 'hög' (Tiberger 1940)     |

<sup>10</sup> Eftersom /y/ saknas i de estlandssvenska målen har jag tolkat stavningen av ordet som en missuppfattning av det reducerade /iu:/ som genom progressivt *i*-omljud fått ett främre uttal.

Tabell 8. Vokaler framför -gg(j)-.

| Stamvokal                 | Exempel ur materialet                                                         | Exemplets grundform                                                          |
|---------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------|
| /i/ < /i:/                | <i>liggjer</i> 'liar'                                                         | <i>li</i> 'lie' (FV)                                                         |
| /ɛ/ < /ɛi:/               | <i>bräggjeri</i> 'bredare'                                                    | <i>bräi</i> 'bred' (Tiberg 1940)                                             |
| /o/ < /oi:/               | <i>åggjest</i> 'kvidits, ojat sig'                                            | Förslagsvis bildat till interjektionen <i>åi</i> 'oj' (se Lagman 1990: 143). |
| /a/ < /ai:/ <sup>11</sup> | <i>aggja</i> sg. best. av <i>ai</i> 'flätat band på kjolkanten' (Tiberg 1940) | Se exempelkolumnen.                                                          |

#### 4.3.2 Inskott av typen -gg(j)-

Följande grafem förekommer som första vokal i ord med inskott av -gg(j)- i korpusmaterialet: <i>, <ä>, <å>. Därtill finns hos Tiberg (1940: 355) ett ord med <a>. Även här gör vokalförkortning och monoftongering att det uppstår en skillnad mellan stamvokalen i grundformen och stamvokalen i inskottsformen (se tabell 8). Liksom vid -ggv- förekommer -gg(j)- endast i ord som har lång vokal i grundformen och denna förkortas således framför inskott: *li* 'lie' > *liggjer* 'liar'. Fallande diftonger monoftongeras (*bräi* 'bred' > *bräggjeri* 'bredare') och också här är den kvarstående monoftongen densamma som diftongens första del: /ɛi/ > /ɛ/, /oi/ > /o/, /ai/ > /a/. I materialet finns inga belägg med stigande diftong i grundformen och ggj-inskott.

Liksom vid typen -ggv- tycks kvaliteten på vokalen som följer efter inskottet inte ha någon betydelse för inskottets förekomst, men för -gg(j)- påverkar ändelsevokalen inskottets form (för en översikt av ändelsevokaler i estlandssvenska se Lagman 1979: 55). När den andra vokalen är /i/ faller eller assimileras nämligen /j/ i inskottet: ex. *triggir* 'tre', *häggi* 'höet', *äggi* 'egen'.<sup>12</sup>

I materialet finns alltså gg(j)-inscott i ord som i grundformen har /i:/ eller /ɛi/, liksom i lånord med /oi/ och /ai/, det vill säga ord som har /i:/ eller diftong vars senare del är /i/ som första vokal. För att få en motsvarighet till den föreslagna generaliseringen för -ggv- kan det i stället uttryckas som att -gg(j)- i materialet förekommer i ord där grundformen

<sup>11</sup> Denna diftong är inte belagd i undersökningens empiriska material, men Tiberg (1940: 341, 355) ger exemplet *ai* 'flätat band på kjolkanten', pl. *aggjar* (av estniska *ai*). Enligt Tiberg (1940: 333) är diftongen /ai/ sällsynt och tycks endast förekomma i lånord.

<sup>12</sup> Att *äggi* har inscott och inte bevarat /g/ från stammen syns i de andra estlandssvenska målen som alla har tappat /g/.

har en lång, sluten, främre vokal eller en diftong vars senare del är en sluten, främre vokal. Detta leder dock till frågan varför det inte finns belägg med andra slutna, främre vokaler än /i(:)/. Eftersom /y(:)/ saknas i SRm finns ingen annan (hel)sluten vokal, men däremot det halvslutna /e(:)/ och eventuellt också /ø(:)/, liksom de stigande diftongerna /ie:/ och /iø(:)/ vars sista del är halvsluten (se 4.1). Tre belägg (tre ordtyper) med stamvokalen /e:/ i materialet antyder att /e:/ inte kan föregå inskott i SRm: *leänd* 'leende', *rea* 'röd (sg. fem.)' och *veahaLker* 'vedträn'. I relation till förhållandet i färöiska, där endast diftong slutande på /i/ kan förekomma med -ggj- (Thráinsson et al. 2004: 402), verkar det alltså troligt att bara slutna – och inte halvslutna – vokaler kan ge inskott av den här typen. Detta skulle också förklara varför inga stigande diftonger tycks kunna föregå -gg(j)-. Inte heller i detta fall har jag funnit några ord i materialet som uppfyller kriterierna men saknar inskott.

#### 4.3.3 Sammanfattning av resultaten

Utifrån undersökningens data tycks inskott av -ggv- eller -gg(j)- kunna utvecklas i SRm när ett enstavigt ord slutande på lång vokal eller diftong får en böjningsändelse eller ett avledningssuffix som börjar på vokal. Inskotten förekommer således bara i flerstaviga ord och verkar ha en hiatusfyllande funktion.

Framför inskott förkortas alltid stamvokalen, även när denna utgörs av en stigande diftong: jämför *trō* 'tro' ~ *troggver* 'tror', *bī* 'by' ~ *biggja* 'byarna', *snjō* 'snö' ~ *snjoggvin* 'snön'. Fallande diftonger monoftongeras istället: jämför *strau* 'strå' ~ *straggvina* 'strån', *hāi* 'hö' ~ *häggi* 'höet'.

Det är stamvokalens kvalitet som avgör vilket av inskotten som inträder. Ord som i grundformen har /u:/, /iu:/, /u:/, /iū:/, /au/ eller /εu/ får inskott av typen -ggv-, och ord som i grundformen har /i:/, /ei/, /ai/ eller /oi/ får -gg(j)-. Baserat på detta kan möjligen följande generaliseringar göras. Efter lång, bakre, sluten vokal eller diftong vars senare del är en bakre, sluten vokal följer -ggv-; efter lång, främre, sluten vokal eller diftong vars senare del är en främre, sluten vokal följer -gg(j)-, såsom formaliserat i (6).

- (6) BAKRE, SLUTEN VOKAL + -ggv-  
FRÄMRE, SLUTEN VOKAL + -gg(j)-

## 5 Diskussion

Till formen är skärpningsinscotten i SRm identiska med dem i fornnordiska,<sup>13</sup> det vill säga -ggv- och -gg(j)-, och har till skillnad från modern färöiska bevarat g-uttal i ggj (jämför fär. [dʒ:]). Formen på gg(j)-inscottet tycks påverkas av efterföljande vokal på så vis att /j/ bortfaller framför /i/, ex. \*triggjir > triggir 'tre', \*hæggji > hæggi 'höet'. Detta sker också i färöiska – jämför fär. *tríggir* 'tre' (pl. m. nom.), *tríggjar* (pl. f. nom.), *trý* (pl. n. nom.) (Thráinsson et al. 2004: 113f). Dock kan /j/ i vissa fall kvarstå som växelform i färöiska (Lockwood 1955: 37), men något motsvarande har inte kunnat beläggas i SRm.

I gotiska och fornnordiska verkar skärpning endast ha kunnat uppträda i flerstaviga ord som hiatusfyllnad, vilket också verkar gälla för SRm. Hiatusfyllande tycks även inscotten i dialekterna i Sverige vara. Den typ av inscott som finns i danska dialekter förekommer däremot framför allt i enstaviga ord, och i färöiska finns skärpning både i flerstaviga och enstaviga ord, liksom det troligtvis gjorde i norn. Det faktum att inscott endast finns i flerstaviga ord i SRm kan möjligen ge stöd åt antagandet att skärpning först inträdde som hiatusfyllnad i flerstaviga ord i färöiskan och sedan spreds till enstaviga böjningsformer genom analogi. En konsekvens av denna olikhet är att inscotten inte har blivit en del av stammen i SRm, såsom de har i färöiska.

I de danska dialekterna med klusilspring är ordets betoning i satsen avgörande för hur skarpt inscottet uttalas (se 2.2.3 ovan), men några liknande prosodiska skillnader märks inte i SRm.

Angående den första vokalens karaktär är förhållandena i gotiska och fornnordiska oklara. Viss överensstämmelse finns mellan stamvokalerna i SRm och de slutna vokalerna i danskans klusilspring, men i det här avseendet är det återigen likheterna mellan SRm och färöiska som sticker ut. I det följande kommer dessa likheter att beskrivas närmare.

De fornnordiska långa vokalerna /o:/, /u:/, /i:/ och /y:/ har diftongerats i färöiska och har således inte den förkortning som långa vokaler får framför inscott i SRm. Gemensam är däremot monoftongeringen av fallande diftonger i skärpningskontexten. I färöiska monoftongeras diftongerna /ou/ och /uu/ till [ɛ] respektive [ɪ] framför -gv- och /ui/, /ai/, /oi/, /ei/ till [ʊ], [a], [ɔ] respektive [ɛ] framför -ggj- (se 2.2.1). Även i SRm monoftongeras alla fallande diftonger framför inscott och kvar blir den

<sup>13</sup> Och sannolikt äldre färöiska, om man utgår från att stavningen <ggj> representerar ett tidigare uttal.

första delen av diftongen. Det sistnämnda verkar också i stora drag gälla för diftongerna framför -ggj- i färöiska, men inte framför -gv- (åtminstone inte i nutida uttal).

Stora likheter finns också i vokalernas kvalitet. I avsnitt 4.3.1 har jag föreslagit att -ggv- endast kan följa efter bakre, slutna vokaler eller diftonger vars senare del är en bakre, slutna vokal, det vill säga /u/ och /ʊ/. Det verkar troligt att samma villkor gäller för färöiska (där -gv- kan föregås av /ou/ och /uu/) men det förutsätter att det fornvästnordiska /ó/ hade övergått i diftongen /ou/ innan skärpning utvecklades eftersom *å*-ljudet [o] inte är en slutna vokal (Thráinsson et al. 2004: 402). Om min generalisering om stavvokalerna i SRm är riktig kan den ge stöd åt antagandet att gv-inskottet kom efter diftongeringen i färöiska.

Liknande förhållande gäller för -gg(j)-, som i färöiska följer efter *i*-diftongerna /ui/, /ai/, /oi/ och /ei/, utvecklade ur fornvästnordiska /í, ý/, /ei/, /ey/ respektive /au/. Den uppenbara likheten är att inskottet i SRm kan föregås av /i:/ eller diftonger som slutar på /i/, det vill säga /ei/, /ai/ och /oi/. Mitt antagande i 4.3.2 är att endast slutna, främre vokaler eller diftonger som slutar på främre vokal kan föregå inskottet i SRm, men eftersom /y(:)/ saknas i estlandssvenska blir det i realiteten bara /i:/ och diftonger slutande på /i/ som får inskott. Samma generalisering har föreslagits för färöiska (Thráinsson et al. 2004: 402), men förutsätter att fornvästnordiska /au/ hade blivit /ei/ innan inskotten tillkom.

Särskilt intressant i det här avseendet är utvecklingen av den fornnordiska diftongen /au/. I färöiska har den utvecklats till /ei/ och förekommer som vi har sett i ord med ggj-inskott, medan den i SRm har övergått till /ɛu/ och istället föregår -ggv-. Detta ger kontraster som får. *heyggja* 'hög (subst.)', SRm *hæggva* 'hög (adj.)'. Utvecklingen av /au/ tycks alltså illustrera de föreslagna generaliseringarna: bakre, slutna vokal + -(g)gv- och främre, slutna vokal + -gg(j)-.

Sammantaget visar jämförelserna mellan SRm och de andra varieteterna med skärpning eller skärpningsliknande inskott många likheter, inte bara i form, utan också rörande inskottens fonetiska och kontextuella villkor. Att inskotten i SRm är ett fall av skärpning, motsvarande den i gotiska, fornnordiska och färöiska, framgår med all tydlighet.

## 6 Avslutning

De konsonantinskott som finns i dialekter i Sverige – typen *snöga* och *bloga* – liksom hiatusfyllande ljud av olika slag i andra estlandssvenska mål antyder att det är ett utbrett språkdrag som länge har funnits i svenska dialekter. I dialekten på Stora Rågö har inskotten fått samma form och liknande fonetisk kontext som skärpningsinscotten i fornnordiska, gotiska och färöiska. Sett till det faktum att skärpning har utvecklats så likartat både på Färöarna och på Stora Rågö – två öar så långt ifrån varandra – kan man kanske också anta att det är ett latent drag i alla de nordiska språken. Det har föreslagits av Petersen (2002: 19) att skärpning har utvecklats i gotiska och fornnordiska oberoende av varandra, liksom det har uppkommit spontant i flera senare germanska varieteter. Den gemensamma strukturen för dessa närbesläktade språk antas ha varit en gynnsam grogrund för ljudutvecklingen. Ett liknande fall är den oberoende uppkomsten av preaspiration i fler nordiska språkvarieteter (Pétur Helgason 2002).

Med ytterligare en variant av germansk skärpning ges möjlighet att vidga vår förståelse för hur denna ljudförändring har tillkommit och hur den kan ta sig uttryck. Till detta tror jag att dialekten på Stora Rågö och omkringliggande folkmål kan lämna ett värdefullt bidrag.

## Referenser

- Danell, G. (1905–1934): *Nuckömalet*, Kongl. boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner, Stockholm.
- Davies, G. W. & G. K. Iverson (1996): "The Verschärfung as Feature Spread". J. C. Salmons & R. L. Lippi-Green (utg.), *Germanic Linguistics. Syntactic and Diachronic*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, s. 103–120.
- Ewald, O. (2018): "Akustiska karaktärsdrag och dialektal variation hos fyra estlandssvenska diftonger". H. Rosenkvist (utg.), *Estlandssvenskans språkstruktur*, Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 33, Göteborgs universitet, Göteborg, s. 39–64.
- Freudenthal, A. O. (1875): *Upplysningar om Rågö- och Wichterpal-målet i Estland*, Finska Litteratur-Sällskapet, Helsingfors.
- Freudenthal, A. O. & H. Vendell (1886): *Ordbok öfver estländsk-svenska dialekterna*, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors.
- Holm, G. (1959): *Agneta Horn. Beskrivning över min vandringstid*, Almqvist & Wiksell, Stockholm.

- Hultman, O. F. (1894): "De östsvenska dialekterna". *Finländska bidrag till svensk språk- och folklivsforskning*, Svenska landsmålsföreningen i Helsingfors, Helsingfors, s. 113–303.
- Josefsson, G. (2005): *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund.
- Lagman, E. (1979): *En bok om Estlands svenskar 3 A. Estlandssvenskarnas språkförhållanden*, Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner, Stockholm.
- Lagman, E. (1990): *En bok om Estlands svenskar 3 B. Estlandssvenskar berättar. Dialekttexter med översättning och kommentar*, Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner, Stockholm.
- Lockwood, W. B. (1955): *An introduction to modern Faroese*, Ejnar Munksgaard, Köpenhamn.
- Matras, C. (1952): "Ljóðskifti í föroyiskum av sama slag sum "skerpingin" í frum-norrönum og gotiskum". *Fróðskaparrit. Annales Societatis scientiarum Færoensis* 1, Mentunargrunnur Føroya Løgtings, Torshamn, s. 177–180.
- Pamp, B. (1978): *Svenska dialekter*, Natur och kultur, Stockholm.
- Petersen, H. P. (1992): "Skerpingin í føroyskum". Magnús Snædal & Turið Sigurðardóttir (utg.), *Frændafundur. Fyrirlestrar frá íslensk-færeyskri ráðs-tefni í Reykjavík 20.-21. ágúst 1992*, Háskóli Íslands, Reykjavík, s. 11–19.
- Petersen, H. P. (2002): "Verschärfung in Old Norse and Gothic". *Arkiv för nordisk filologi* 117, s. 5–27.
- Pétur Helgason (2002): *Preaspiration in the Nordic Languages: Synchronic and Diachronic Aspects*, doktorsavhandling, Stockholms universitet, Stockholm.
- Rendboe, L. (1987): *Det gamle shetlandske sprog. George Low's ordliste fra 1774*, Odense Universitetsforlag, Odense.
- Rosenkvist, H. (utg.) (2018): *Estlandssvenskans språkstruktur*, Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 33, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Russwurm, C. (1855): *Eibofolke oder die Schweden an den Küsten Ehtlands und auf Runö*, Reval.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket, utgiven av Svenska Akademien*, Gleerups, Lund 1893–.
- Scardigli, P. (2002): "Nordic-Gothic linguistic relations". O. Bandle m.fl. (utg.), *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*, vol. 1, De Gruyter Mouton, Berlin, s. 553–558.
- Söderbäck, P. (utg.) (1940): *Rågöborna*, P. A. Norstedts & Söner, Stockholm.
- Tekstlaboratoriet (2018): *Den estlandssvenska korpusen*, Universitetet i Oslo, Oslo. Tillgänglig på <<https://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/prosjekter/estlandssvenska>>.
- Thráinsson, H., H. P. Petersen, J. í Lon Jacobsen & Z. Svabo Hansen (2004): *Faroese. An overview and reference grammar*, Føroya Fróðskaparfelag, Torshamn.
- Tiberg, N. (1940): "Rågösvenskan". Söderbäck, P. (utg.), *Rågöborna*, P. A. Norstedts & Söner, Stockholm, s. 327–356.
- Tiberg, N. (1962): *Estlandssvenska språkdrag*, A.-B. Lundequistska bokhandeln & Ejnar Munksgaard, Uppsala & Köpenhamn.

- Västerdal, I. (2018): "Bland hoittgaltar, hlippar och hählelearer. Om att transkribera och översätta estlandssvenska". H. Rosenkvist (utg.), *Estlandssvenskans språkstruktur*, Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 33, Göteborgs universitet, Göteborg, s. 33–38.
- Zetterholm, D. O. (1953): *Dialektgeografiska undersökningar III. Orne. Råne. Fargalt. Sugga. Purka*, Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala.
- Ålander, A. T. (1935): *Konsonanterna i Östergötlands folkmål. Ljudhistorisk och dialektgeografisk översikt 2*, Appelbergs, Uppsala.
- Åneman, C. (2014): *Flogsta med g – eller utan*, Månadens dialektord december 2014, Sällskapet för svensk dialektologi. Tillgänglig på <<http://dialektologisallskapet.se/Tidigare%20inl%C3%A4gg>> [hämtad 2021-08-31].

*Bilaga 1. Inskott av typen -ggv- i korpusen*

| Vänsterkontext                                                                                            | Träff                                             | Högerkontext                                                             |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| å så fLäu dämm uvi gattna å inn unndi<br>taktäkkjena tär känn dämm hav                                    | <b>boggvina</b>                                   | sin                                                                      |
| så hav dämm maddra sokker å                                                                               | <b>boskapsskinn-<br/>skoggver</b>                 |                                                                          |
| läideri rop spålmann framm mä                                                                             | <b>fruggva</b>                                    | mä se                                                                    |
| å så kamma loseri framm mä mä                                                                             | <b>fruggva</b>                                    | mä se å säkkbärer                                                        |
| loseri å säkkbärer tär håva itt äggi                                                                      | <b>fruggver</b>                                   | itt e spålmann häller<br>giffter                                         |
| så sa Ada brät nö fikk inn äin rikkti                                                                     | <b>groggver</b>                                   |                                                                          |
| hann Angås har go äggver änn inn kann<br>si kå                                                            | <b>groggvir</b>                                   | di jærre sa Smens-Irrja to<br>pipa ut munn ut å lo                       |
| hån gikk bak ätt dämm å tå tå dämm<br>läit huvina nädder å birrja hläiki ämm<br>juttana var               | <b>grässtragg-<br/>vina</b><br><br><b>gåggver</b> | gav hån mä viddja                                                        |
| tå var luffti                                                                                             | <b>hæggva</b>                                     | å skinda gimmel lanngt ja<br>opp till tjöLLeva himmlen<br>sao gi ut såmm |
| oppa läus toppena läitist                                                                                 | <b>innaluggva</b>                                 | å oppa hån uttaluggva å<br>tär oppa re tippi äit ässend<br>ret tipp      |
| nö dunnta hlaggona itti                                                                                   | <b>loggva</b>                                     | å äin varrema räiklofft från<br>riona bräid ut se uvi bin å<br>gattna    |
| he var bakitt missåmmestinn tär äin<br>åler mærrer gikk fåLLk gimmel<br>gattna mä liggjer uvi hädena å mä | <b>skinnohogg-<br/>ver</b>                        | å matkærreger itti hænnderi                                              |

| Vänsterkontext                                                                                                         | Träff        | Högerkontext                                                                                  |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|
| mä skoLvässka i handi skrall mann<br>oppa isbäkkja å dämmLest itti                                                     | snjoggvin    | tättil mann hav vässka<br>båttappa                                                            |
| å tåLLesta sto di tär å trampa itti                                                                                    | snjoggvin    | änn di skulld hald feteri<br>varrm itti såkkaskoggva<br>hållder läggjet stivveLa              |
| bLaddir å                                                                                                              | straggvir    | tuLa rinnger gimmend<br>luffti                                                                |
| å tåLLesta sto di tär å trampa itti<br>snjoggvin änn di skulld hald feteri<br>varrm itti                               | såkkaskoggva | hållder läggjet stivveLa                                                                      |
| å he var fikkst till skoa bått uvi åken mä<br>råastikki nädder mot änngi hädässjena<br>å ut uvi                        | tjoggvin     |                                                                                               |
| någgender skoa litti motvillit ti kån<br>Matts kirrki sandist ått fässt as sida<br>oppa                                | tjoggvin     |                                                                                               |
| tått i åtter nit bLäi fagreri bakitt stärr-<br>min kunnd mann från gattna lides oppa<br>banni såmm hedist till ut från | tjoggvin     | bakåmm bjärri                                                                                 |
| tå tå loseri sao i så gikk däi mä stavvrer<br>oppa                                                                     | tjyggvin     |                                                                                               |
|                                                                                                                        | troggver     | tö änn tö jär ris käisen firri<br>änn tö sitter tär oppa läddi?<br>sa äin såmm sao iLLeker ut |
| oppa läus toppena läitist innaluggva å<br>oppa hån                                                                     | uttaluggva   | å tär oppa re tippi äit<br>ässend ret tipp                                                    |
| mann sto tär länngi å båra skoa mä                                                                                     | äggvena      | storer å kLämmd nässaf-<br>Lata mot grinnspoL'n                                               |
| mårin ål mä svämmin itti                                                                                               | äggvena      | å vallpossin uvi häda gikk<br>mann åtter hann sa vegin<br>gimmend gattna                      |
| båra hannes                                                                                                            | äggver       | lo                                                                                            |
| annsikti var skrinnekjet å hån knäfft hop<br>sinn grå                                                                  | äggver       | tå ga fräistast skoa ut mot<br>tom gattna                                                     |
| hann Angås har go                                                                                                      | äggver       | änn inn kann si kå groggvir<br>di järra sa Smens-Irrja to<br>pipa ut munn ut å lo             |
| allstäistend måtska inn håva bättra                                                                                    | äggver       | fa'i änn gud har åt ar<br>fåLLki gävvi trod Duvvis<br>Agossti                                 |

*Bilaga 2. Inskott av typen -gg(j)- i korpusen*

| Vänsterkontext                                                                                 | Träff               | Högerkontext                                                      |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|-------------------------------------------------------------------|
| pigena i all tri                                                                               | <b>biggja</b>       | var hop i Kattergilldi                                            |
| så gikk dåmm itti all                                                                          | <b>biggja</b>       |                                                                   |
| hann                                                                                           | <b>bräggjeri</b>    | fLet'n mot huvi å hann<br>tunneri utaoppa                         |
| fLetena jera gjod såmm äin trikannt å<br>toppena sättjes bak pa huvi mä                        | <b>bräggjest</b>    | kannt'n oppått                                                    |
|                                                                                                | <b>häggi</b>        | hänntes från ännngjena häim<br>oppa låftti                        |
| he var nö åtter bråtet änn man skulld<br>lid få                                                | <b>häggi</b>        | häim                                                              |
|                                                                                                | <b>kriggjendina</b> | hlåfttist ut å fedist gim-<br>mend gattna ut oppa vall            |
| he var bakitt missåmmestinn tå tår äin<br>åler mårjer gikk fåLLk gimmend<br>gattna mä          | <b>liggjer</b>      | uvi hädena å mä skinno-<br>hoggver å matkårreger itti<br>hännneri |
| å ut kvann nögåddsgrinndi såmm mann<br>gikk lanngstend kåmm äin                                | <b>niggjer</b>      | skokk får utläupend till<br>dåmm ar oppa gattna                   |
| he var äit hirrmoss leend å                                                                    | <b>skriggjend</b>   |                                                                   |
| såkkbærari satt oppa bänngkin all                                                              | <b>triggir</b>      | å bid tåttill dåmm ar hav<br>gåLLidannsa                          |
| träskåtta kika hi å ti itti ilina tjåut i<br>såmm skratt'n tjöLLo a sitta bakfirri<br>knut'n å | <b>åggjest</b>      |                                                                   |
| gen villd jutta ga tillbakka till gaLtin å<br>milla åtter till täiras                          | <b>äggi</b>         | onngdommstin                                                      |
| loseri å såkkbæreri tåi håva itt                                                               | <b>äggi</b>         | fruggver itt e spålmann<br>hållder giffter                        |
| mann hav från landi uvi is'n kåmmi<br>hållder från ara                                         | <b>åggja</b>        |                                                                   |
| he var lanngt tillbaka itti gaLtin bakitt<br>såmm Pålen var oppa                               | <b>åggjena</b>      | å brännnd                                                         |